

ARTICLES CENTRALS

El triomf de la noviolència: evolució de l'activisme a Catalunya

Jordi Mir

Professor associat al departament d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra

El servei militar que havien de complir els joves durant els anys seixanta, en la dictadura franquista, era concebut per alguns d'ells com l'ocasió de formar-se en l'ús d'armes. Significativament, alguns dels joves que pensaven d'aquesta manera eren militants o companys de viatge d'organitzacions polítiques clandestines que actuaven contra el franquisme. Si així ho entenien era perquè tenien al cap que la sortida del franquisme podria passar en algun moment per la lluita armada, per algun tipus d'enfrontament en el qual seria necessari utilitzar armes. Les que fossin, les que tinguessin al seu abast.

Aquesta mentalitat existent entre persones joves contràries al franquisme i que intentaven desenvolupar alternatives al règim des de les universitats, des de les fàbriques o els barris, o fins i tot sense arribar a l'activisme, ens ha de fer pensar com estava d'incorporada la idea de l'enfrontament armat en la societat de l'època. No sembla difícil d'entendre si pensem en la guerra que havia acabat amb la República, en la repressió franquista, en les herències de les dues guerres mundials, en els processos de descolonització, en la Guerra Freda, fins i tot en l'aparició de col·lectius que van optar per l'acció armada en diferents llocs d'Europa a finals de la dècada dels seixanta.

En determinats sectors activistes el que es coneixia, s'estudiava, es teoritzava, era la via violenta per a la revolució i la transformació social. Es tenia present que l'ordre establert ho era, en part, en funció del seu poder militar. Per exemple, van ser les armes les que van acabar amb la Primavera de Praga el 1968 o amb el Xile d'Allende el 1973. Era possible pensar en una revolució, en canviar el món de base, sense seguir la via

armada? Tenia futur una via pacífica? En un món tan violent i amb experiències com les ciutadshi havia qui no ho veia. L'opció no violenta en contraposició amb la violència era present en pocs col·lectius. Principalment en espais vinculats al cristianisme de base si pensem en les dècades dels cinquanta, seixanta i setanta.

“ Des dels valors cristians va créixer la convicció que era possible canviar el món des de l'activisme no violent, i aquesta mentalitat va començar a arribar a altres maneres de pensar ”

Un cas concret potser ens pot ajudar a exemplificar aquesta evolució. L'any 1975 es va començar a rodar *Can Serra. La objección de conciencia en España (1975-1976)*. Aquest documental recull el testimoni d'un grup de joves que van optar per no fer el servei militar obligatori, desobeir l'Estat i treballar per a la societat amb el foment de l'educació i l'atenció social. Ho van fer des del barri de Can Serra a l'Hospitalet de Llobregat. Un barri, crescut amb l'arribada de migrants de diferents llocs d'Espanya a partir de la dècada dels seixanta, amb manca de serveis de tot tipus. Els objectors tenien previst treballar durant un any al barri, d'acord amb el moviment veïnal i la parròquia. Durant aquell temps es documentaria la seva tasca. Després oferirien una roda de premsa per presentar l'alternativa que plantejaven a un Estat que qüestionaven per militarista i repressor. Comptaven que en fer pública la seva situació serien empresonats, i així va ser.

La pel·lícula volia contribuir a difondre la seva veu i es va organitzar un pla de difusió. D'aquest tipus de pel·lícules s'acostumava a fer una o dues còpies del negatiu; és possible que d'aquesta se n'arribessin a fer deu. El format convencional era el de 16 mm, però aquesta també es va fer en Super 8 mm, un format domèstic que podia facilitar la projecció. Un projector d'S-8 estava més a l'abast que un de 16 mm. La pel·lícula va ser molt difosa pels canals habituals del cinema clandestí de l'època. I va servir no només per explicar la situació que es vivia en Can Serra, sinó també per explicar què era l'objecció de consciència a Espanya amb el testimoni de Pepe Beunza,

considerat el primer objector de consciència al servei militar a Espanya amb voluntat de transformació política, i per denunciar el militarisme que al seu entendre dominava el món impedit el bon desenvolupament de la vida.

Des d'aquests espais d'idees i valors cristians va començar a créixer la convicció que era possible canviar el món des de l'activisme no violent, sense que fos necessari passar per les armes. I aquesta mentalitat va començar a arribar a altres maneres de pensar. La dècada dels anys vuitanta sembla clau per assenyalar un canvi que acabarà tenint grans dimensions. Gandhi va començar a ser algú a qui llegir més enllà de la tradició a la qual es pertanyés, el moviment pels drets civils i Martin Luther King (malgrat el seu assassinat) mostraven un altre camí que donava fruits, el moviment antinuclear assenyalaria que al nou món la guerra no tindria guanyadors i les idees d'Einstein, Rusell i, especialment, E.P. Thompson eren molt presents.¹

“ La societat, majorment, s’ha fet no violenta. El rebuig de la violència avui és generalitzat, ja sigui per principis o estratègia ”

Podem destacar també altres noms que desenvolupaven la seva activitat a Catalunya i que amb les seves reflexions, i amb el seu activisme, van contribuir a aquest canvi: Vicens Fisas, Pepe Beunza, Manuel Sacristán, Francisco Fernández Buey... En un lloc com Can Serra es trobaven persones de diferents corrents de pensament i actuació (cristians, marxistes, llibertaris, antinuclears, ecologistes, etc.) que treballaven quotidianament per construir alternatives al franquisme. La mobilització dels objectors va contribuir a la unió en l'antimilitarisme i la no violència. També les mobilitzacions contra l'OTAN, contra l'armament nuclear, el feminisme... Podríem dir que es va anar consolidant la idea que la no violència busca desarmar la violència que s'exerceix des d'estats, governs, agents econòmics i empresarials, etc. per construir societats sense opressió.

En les següents dècades aquest procés no es va invertir, es va ampliar i va aguditzar. Les mobilitzacions contra l'OTAN i les armes nuclears hi van contribuir. Aquest procés no tenia lloc només a Catalunya, era internacional. Una bona mostra d'això va ser l'emergència de l'anomenat moviment altermundista en el canvi de segle i el seu posicionament clarament a favor de la noviolència. Es va optar per la desobediència civil i la resistència noviolenta com a vies d'actuació². Després arribarien, per exemple, les grans mobilitzacions contra la guerra a l'Iraq el 2003 en diferents llocs del món i a Barcelona com una de les ciutats destacades.

En l'inici de la segona dècada del segle XXI les mobilitzacions socials multitudinàries han tornat a emergir a Catalunya, en el marc del 15 M i del moviment independentista, i la noviolència hi ha estat l'actuació majoritària. La societat, majorment, s'ha fet noviolenta. El rebuig de la violència avui és generalitzat, ja sigui per principis o estratègia. Això no significa que no existeixin col·lectius que continuïn defensant la violència, i fins i tot la puguin practicar, però l'àmplia majoria de mobilitzacions que hem viscut en els últims anys es podrien definir com a noviolentes. La Plataforma d'afectats per la hipoteca es va convertir després de les mobilitzacions del 15M en un model d'actuació noviolenta que utilitzava un ampli repertori d'actuació que podia incorporar des de la negociació a l'entitat bancària, a la seva ocupació, fins als escarnis o l'aturada dels desnonaments. Podríem dir una cosa semblant de les mobilitzacions associades a l'independentisme. Segurament la mostra més important la vam veure en la defensa dels centres de votació l'1 d'octubre de 2017.

“ Una societat que es creu democràtica hauria de veure les accions de mobilització noviolenta, desobedients o no, com un malestar que cal afrontar i resoldre ”

Avui a la noviolència se li reconeix un gran valor pel que suposa en la construcció en positiu d'alternatives a la realitat existent. No obstant això, la noviolència és qüestionada des de dues posicions molt diferents, pels qui consideren que la violència

podria ser una millor opció, o que almenys s'hauria de tenir en compte, i per aquells que arriben a considerar que la noviolència és violència. Les actuacions noviolentes, desobedients o no, són ràpidament qüestionades, fins i tot criminalitzades, si el poder que desafien considera que són un risc per a la seva estabilitat.

Considero que seria necessari mantenir un debat públic profund sobre si les accions noviolentes, desobedients o no, suposen un atac a la democràcia o un intent per aprofundir-hi. La història de la qual hem parlat aquí ens faria pensar que la noviolència ha estat al costat de processos que han buscat augmentar la democràcia i aprofundir-hi, crear societat més lliures, justes i iguals. Una societat que es vol democràtica hauria de veure les accions de mobilització noviolenta com la mostra d'un malestar que cal afrontar i resoldre més enllà dels vots, les majories i les minories. I convé insistir que la legalitat o la legitimitat no depenen de majories.

En l'actual moment històric, el suport social a la noviolència, fins i tot a la possibilitat de practicar la desobediència civil noviolenta, ens hauria de portar, com a societat, a pensar en la seva acceptació i fins i tot regulació. Acceptar com a societat la desobediència civil noviolenta, o pensar en alguna possible via de regulació, implica assumir la necessitat de pensar i repensar la nostra legalitat, les nostres legitimitats, les nostres concepcions ètiques sobre el que és just, bo, correcte, etc. Les lleis no són justes pel simple fet de ser lleis, ni el que podem considerar just deixa de ser-ho perquè una llei digui que és il·legal. No hauríem de perdre cap altra ocasió per plantejar un veritable procés de reflexió i debat sobre el lloc de la noviolència, i fins i tot de la desobediència civil noviolenta, en una societat que es vol democràtica.

1. Per aprofundir en aquestes qüestions poden interessar les obres d'Enric Prat: *Moviéndose por la paz* (Hacer Editorial, 2006) i *Activistes per la pau* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008)

2. Per aprofundir en l'altermundisme, la noviolència i la desobediència civil pot interessar *Guía para una globalización alternativa* de Francisco Fernández Buey (Edicions B, 2004)

Fotografia : Cartell sobre l'objecció de consciència. Mostra gràfica-artística, 1978.

© Generalitat de Catalunya